

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габлітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугасва Л.М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №14 від 29 жовтня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Антонець М. Я. Педагогічна симфонія любові до дитини у творчій спадщині Василя Сухомлинського	6
Коберник О. М. Еволюція мети виховання в незалежній Україні	15
Павелків Р. В. Психологічні особливості прояву та розвитку самостійності в учнів молодшого шкільного віку	27
Пустовіт Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі	35
Шугасва Л. М. Релігія в школі: роздуми релігієзнавця	48
Петренко О. Б. Трансформація системи освіти й виховання: модернізація, реформування, інновація чи історико-педагогічна реконструкція.....	54
Карпенчук С.Г. Педагогічні ідеї А.С. Макаренка: гуманістичні контексти	63
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Супервізія як інноваційна технологія підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.....	74
Лісова С. В. Синергетичний підхід як інноваційна методологічна орієнтація в педагогіці	83
Пироженко Л. В. Диференціація змісту шкільної освіти у 60- 80-х рр. ХХ ст	92
Потапчук Т. В. Перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності студентів	99
Антонець Н. Б. Загальноосвітня школа-інтернат як складова системи народної освіти України (друга половина 1950-х рр.).....	111
Бісовецька Л. А. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості учня	127
Бричок С.Б. Психолого-педагогічна діагностика як провідний компонент діяльності вчителя	134
Гавриш І. І. Програмно-методичне забезпечення процесу виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності	142
Генсіцька-Антонюк Н. О. Особливості гендерного аналізу шкільних підручників з математики	149
Гринькова Н. М. Формування моральних якостей молодших школярів як важлива передумова становлення громадянина	157
Дупак Н. В. Інноваційні процеси та основні тенденції розвитку системи післядипломної освіти вчителів у Великій Британії	164
Жданович Ю. М. Виховання патріотизму підлітків шляхом залучення до добровільної діяльності на підтримку воїнів АТО.....	172

Кособуцька Г. П. Феномен творчого потенціалу як базова складова розвитку особистості педагога	180
Міхно О. П. Внесок Миколи Грунського у розроблення методики складання педагогічної характеристики (за матеріалами книги «Лекції з педагогіки», 1914).....	191
Нечипорук Л. І. Ноосферна освіта як механізм формування моральної культури особистості	198
Сергєєва Н. В. Підготовка соціальних педагогів до діагностики ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	205
Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівської молоді: зарубіжний досвід	212
Сорочинська Т. А. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності в педагогічних закладах Рівненщини (1939–1964 рр.)	221
Стельмашук Ж. Г. Роль газети “Радянська освіта” в організації виховання дисциплінованості (1944-1954 рр.).....	229
Трохимчук І. М. Методичні аспекти формування екологічної вихованості.....	237
Tsipan T. S. Theoretical and methodological bases of pedagogical analysis of activity of children's public associations.....	245
Доробки молодих науковців	
Баліка Л.М. Читацький інтерес як педагогічний феномен: історико-педагогічна рефлексія	254
Дем’янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем’янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні	263
Пташук О. А. Формування естетичної культури молодших школярів у позакласній та позаурочній роботі	269
Савельєв М. Г. Професійна підготовка майбутніх вчителів технологій: аналіз вікових особливостей розвитку	274
Федорук О. М. Електронний документообіг як ефективна умова організації роботи викладача та студента у ВНЗ	282
Шелюк Г. В. Естетичне виховання у школах духовного відомства (за публікаціями журналу «церковно-приходская школа»).....	287
Шпичак І. П. Проблема психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку (на основі щоденникових спостережень В.Ф. Шмідт).....	296
Відомості про авторів	303

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті визначено, що педагогічна діагностика є провідним компонентом професійної діяльності, обов'язкова функція професійної діяльності вчителя, яка має на меті її діагностичний супровід, що передбачає володіння вчителем знаннями і засобами вивчення індивідуальних особливостей навчання, виховання і розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу, міжособистісних стосунків у колективі. Доведено, що психолого-педагогічна діагностика повинна допомогти у розв'язанні таких завдань: виявити особистісні якості учнів та рівні їх вихованості; визначити особливості взаємодії «учень-учитель»; окреслити взаємини учнів у колективі; досліджувати умови та чинники, які б сприяли повноцінному розвитку особистості. З'ясовано, що психолого-педагогічна діагностична діяльність вчителя спрямована на аналіз усіх складових конкретної педагогічної ситуації; одержання інформації про стан і розвиток суб'єкта, що діагностується; вироблення засад для визначення педагогічних завдань, прийняття учителем відповідних рішень і їх реалізація.

Ключові слова: вчитель, діяльність учителя, психолого-педагогічна діагностика, учень, класний колектив.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли виховні цілі визначаються пріоритетними, вчитель, вихователь потребують достовірної психолого-педагогічної інформації про особистість кожного учня, про кожен класний колектив. Актуальність порушеної проблеми очевидна, тому що для створення життєтворчого навчального середовища сучасному вчителю необхідно не лише досконало володіти знаннями свого предмета, прийомами педагогічної майстерності, але й знаннями особистісних характеристик кожної дитини, володіти методами її вивчення, мати сформовану систему діагностичних знань і вмій. Вивчення особистості кожного школяра, особливостей класного колективу має бути ґрунтовно відпрацьоване на практиці; кожен педагог повинен володіти технологією вивчення психофізіологічних, психічних, особистісних особливостей дитини, технологією вивчення класного колективу.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Вітчизняні і зарубіжні вчені здійснили ґрунтовний аналіз педагогічної діагностики, як-то: обґрунтовано зміст і специфіку педагогічної діагностики, визначено її стадії та методологію (А. С. Белкін, Б. П. Бітінас, М. М. Левіна, І. Я. Лернер та ін.); визначено методики педагогічної діагностики (К. Інгенкамп, К. Клауер та ін.); розроблено систему підготовки майбутніх вчителів до діагностичної діяльності (О. А. Абдулліна, Н. В. Бордовська, О. С. Гребенюк, А. Й. Григор'єв, І. В. Житко, В. І. Завіна, В. І. Бондар, І. А. Зязюн, Г. С. Тарасенко, Л. Л. Хоружа та ін.). В останні роки значна кількість досліджень присвячена розробці окремих напрямів діагностичної діяльності (І. В. Житко, М. Д. Захарійчук, Л. М. Кравченко та ін.).

У контексті зазначеного **метою** цієї статті є аналіз психолого-педагогічної діагностики як провідного компонента діяльності вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексна психолого-педагогічна діагностика – це поглиблений і всебічний аналіз особистості дитини, спрямований на виявлення притаманних їй позитивних сторін і недоліків, їх причин, а також на вирішення практичних завдань: гармонізацію розвитку особистості та підвищення ефективності цілісного педагогічного процесу. Таке розуміння психолого-педагогічної діагностики: по-перше, означає не змішування діагностичних функцій педагогів і психологів, а їх функціональну взаємодію, по-друге, збагачує взаємодоповненням методів знання про дитину, її мікросоціум і педагогічний процес; по-третє, спирається на позитивне в особистості дитини; по-четверте, розкриває не тільки недоліки, але і їх причини, по-п'яте, має значення не тільки для підвищення якості педагогічного процесу, а й головне, – гармонізації розвитку особистості дитини. Необхідно зазначити, що комплексна психолого-педагогічна діагностика при правильній її організації допомагає оцінювати рівень розвитку, навченості та вихованості дитини в залежності від якості сімейного виховання та навчально-виховного процесу в дитячому садку і школі, характеру особистісного впливу виховного мікросоціуму.

Психолого-педагогічна діагностика передбачає вирішення наступних завдань:

а) діагностика фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку учнів; б) системно-динамічний аналіз розвитку особистості на основі кількісного аналізу зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, визначення рівня актуального розвитку особистості (конструктивного, деструктивного); в) на основі результатів психолого-педагогічної діагностики, первинне прогнозування, проектування та якісно-описовий аналіз розвитку і корекції дитини.

Педагог стає майстром тоді, коли він може налагодити взаємодію з учнями на засадах рефлексивного керування: вміє організувати доцільну діяльність дітей і бачить не лише наслідки предметного плану, а й зміни в розвитку вихованців.

Діагностика (в перекладі з грецької «здатність розпізнавати») – це процес постановки «діагнозу», тобто встановлення рівня розвитку суб'єкта діагностики. Педагогічна діагностика – це педагогічна діяльність, спрямована на вивчення і пізнання стану об'єктів (суб'єктів) виховання з метою співробітництва з ними і управління процесом виховання.

Педагогічна діагностика як самостійна галузь педагогічної діяльності вчителя-вихователя дає змогу об'єктивно оцінити характер і особливості виховного процесу як процесу взаємодії і взаємозмінювання вихователя і вихованця. За допомогою педагогічної діагностики ми визначаємо зону найближчого розвитку особистості учня. Діагностика пов'язана з визначенням шляхів досягнення виховної мети; діагностика розгорнута в часі і прослідковує виховний процес як перехід з однієї виховної ситуації в іншу, виділяючи при цьому цикли реалізації виховних мети і завдань. Діагностика у виховних технологіях виступає як індикатор і як метод виховання.

Якщо діагностика проводиться цілеспрямовано, вона перетворюється у засіб управління організованим самопізнанням, підвищує ефективність індивідуального підходу, дає необхідну інформацію педагогам і батькам, поєднує педагогічну науку і практику через виховні технології.

В основі діагностичного підходу як важливої умови професійної позиції вихователя лежить теза про те, що розвиток дитини повинен реалізовуватися у процесі виконання таких завдань, як:

а) розвиток матеріально-технічної бази школи з урахуванням найважливіших досягнень науки і техніки на основі комп'ютеризації та вдосконалення інформаційної технології виховання;

б) створення в школі психологічної атмосфери, здатної сприяти співтворчості за схемою вчитель – учень – мікро-, макросередовище рівню вихованості учнів, розвитку виховуючого колективу;

в) використання у школі виховних технологій як суспільного руху вихователів і вихованців шляхом самовдосконалення на основі певних принципів.

Педагогічна діагностика створює комплексну орієнтацію в загальній системі педагогічної роботи і сприяє вирішенню таких проблем, як: визначення прогалин у навчанні школярів; внутрішньої та зовнішньої корекції процесів навчання та виховання; планування наступних етапів навчально-виховного процесу; мотивації навчальної діяльності; вироблення єдиних педагогічних позицій; виявлення та вивчення зовнішніх обставин життя дитини; підвищення ефективності виховного впливу на основі об'єктивних відомостей про учнів, створення оптимальних умов із метою розвитку їх індивідуальних здібностей. Зазначені попередньо завдання вирішуються комплексно, водночас педагогічна діагностика пронизує всі етапи навчально-виховного процесу, виступаючи важливою складовою професійної діяльності вчителя. Вона здійснюється за допомогою системи взаємодоповнювальних методів, які інтегруються в логіку професійної діяльності. Серед них виділяємо сувороформалізовані, які за своєю природою тяжіють до комп'ютерних варіантів інтерпретації отриманої інформації. Однак під час використання лише цих методів великий пласт інформації про дітей відсіюється, тому необхідно використовувати також малоформалізовані методи діагностики.

До критеріїв, за якими можна визначити якість педагогічної діяльності вчителя, можна віднести такі, як: правильна постановка завдань роботи з дітьми в певних умовах; вибір змісту і методів впливу на них; витрачений час і сили вчителя; активність учнів у навчально-виховному процесі; зміна рівня навченості і вихованості; рівня розвитку дітей і педагогічної майстерності вчителя; зв'язок виховних заходів із загальною системою навчання і виховання у школі. В основі вибору цих критеріїв лежить педагогічна діагностика.

Для того, щоб навчально-виховні завдання були реальними, їх треба поставити діагностично. Це означає, що будь-яка якість дитини має бути описана (для того, щоб одну якість відрізнити від іншої). Повинні бути також єдиними і шкали вимірювання, і, відповідно, адекватний інструментарій їхнього вимірювання.

Таким чином, педагогічну діагностику можна визначити як важливу складову частину професійної діяльності вчителя, що проводиться поетапно і систематично з метою визначення психолого-педагогічного стану учнів для оптимальної організації навчально-виховного процесу, під час якого використовуються як сувороформалізовані, так і малоформалізовані методи дослідження. Оскільки і учень, і вчитель змінюються, то для вчителя діагностика учня і класного колективу перетворюється на діагностику їхнього спільного руху від однієї педагогічної мети до іншої, тому для вчителя діагностика починає виконувати відразу дві ролі: за її допомогою простежується результативність роботи учня та вчителя, і також вона із інструмента пізнання перетворюється в інструмент формування

У цьому контексті варто визначити функції педагогічної діагностики, що забезпечують її об'єктивний і незалежний характер, які необхідно формувати і розвивати у процесі професійної діяльності:

1. Функція зворотного зв'язку. Не контролюючи своїх дій, вчитель втрачає можливість управляти процесом формування особистості, тому йому необхідні відомості, які б дали змогу орієнтуватися на досягнення оптимального варіанту педагогічного рішення.

2. Оцінювальна функція, що базується на порівнянні досягнутих результатів із критеріями і показниками, що вважаються еталоном результативності.

3. Мотиваційно-спонукальна функція. Діагностику педагогічного процесу неможливо відірвати від реального шкільного життя, у процесі діагностування вчителю необхідно не тільки отримати інформацію про учнів, але й активно включитися в їхню реальну діяльність.

4. Комунікативна функція. Будь-яке міжособистісне спілкування базується на знанні тих людей, через яких це спілкування відбувається.

5. Конструктивна функція. Виконання цієї функції стає можливим за умови, коли діагностика визначає індивідуальні можливості учнів та учителя у процесі їхньої взаємодії, а також у процесі досягнення виховного результату.

6. Інформаційна функція. Результати педагогічної діагностики цікаві та важливі для вчителів, які беруть участь у формуванні особистості конкретного учня як для самих учнів, так і для їх батьків, тому всі вони повинні бути ознайомлені з результатами діагностики.

7. Прогностична функція. Будь-який діагноз має на увазі прогнозування – визначення перспективи розвитку об'єкта, що діагностується. Отже, орієнтир на розвиток особистості учня не тільки викликає та посилює інтерес до його вивчення, але стає необхідним у роботі вчителя. В центрі уваги – дитина, рівень і особливості її розвитку, знаючи які можна вибудовувати індивідуально-визначене навчання, створювати сприятливі для цього умови.

Характер вивчення вчителем особистості школяра набуває особливої ваги, оскільки визначає позицію і роль цієї дитини в класному колективі, форми її самовираження та рівень самооцінки. Зміст, обсяг, глибина, структура і ступінь довіри, диференційованого сприйняття і розуміння учня багато в чому залежать від індивідуальних та особистісних

рис учителя. Чим вищий його інтелектуальний розвиток і загальна культура, тим повніше він зможе вивчити та зрозуміти учня. Для здійснення у навчально-виховному процесі професійної діяльності з використанням педагогічної діагностики вчителю необхідно володіти системою діагностичних умінь, у якій виділяються такі групи: уміння діагностувати індивідуально-психологічні особливості розвитку особистості школяра, необхідні для вирішення профорієнтаційних завдань; уміння діагностувати рівень соціального та загального фізичного розвитку школяра; уміння діагностувати виховні можливості класного колективу і виховний потенціал сім'ї. Це система спеціальних професійно-діагностичних умінь учителя-вихователя виділена на основі того, що об'єктами педагогічної діагностики є об'єкти діяльності вчителя (загальний фізичний і психічний розвиток дитини, а також розвиток його соціальних якостей), джерела впливу на об'єкт (виховні можливості класного колективу, виховний потенціал сім'ї).

Перша група вмінь передбачає у своєму складі вміння діагностувати рівень розвитку просторового, математичного, логічного мислення школяра, його слухової та зорової пам'яті, математичних здібностей, словникового запасу; вміння діагностувати професійні нахили і професійні інтереси школярів. Як вважає І. П. Підласий, набір цих умінь не випадковий. Він підібраний таким чином, щоб ці вміння були необхідними і достатніми для визначення природних здібностей, творчих обдарувань і розв'язання педагогом профорієнтаційних завдань у класі в ставленні до кожного вихованця [5].

До другої групи вмінь учителя ми включаємо вміння діагностувати рівень розвитку соціальних якостей школярів: патріотизм, товариськість, повагу до старших, доброту, чесність, працелюбність, дисциплінованість, бережливість, допитливість, прагнення бути сильним, спритним і загартованим.

Третя група вмінь учителя представляє у своєму комплексі вміння діагностувати загальний фізичний розвиток учнів. До неї ми включаємо вміння діагностувати такі їх показники, як силові, швидкісні, швидкісно-силові, координаційні, а також витривалість і гнучкість.

Четверта група – вміння діагностувати виховні можливості класного колективу – містить уміння діагностувати характер стосунків між учнями, соціально-психологічний клімат у класному колективі.

П'ята група – вміння діагностувати виховний потенціал сім'ї школяра – включає вміння досліджувати такі його компоненти, як розуміння батьками мети і завдань виховання дітей у сім'ї, рівень педагогічної культури сім'ї, вміння використовувати на практиці методи і засоби виховання, відповідальність батьків за виховання дітей, їх приклад і авторитет, характер внутрісімейних взаємин, узгодженість дій сім'ї та школи.

Охарактеризована система професійно-діагностичних умінь учителя-вихователя реалізується у процесі проведення діагностичних досліджень

Наступним компонентом у структурі діагностичного дослідження є такі рівні педагогічної діагностики:

1. Компонентна діагностика – її вихідний рівень. Вона має низьку практичну віддачу через те, що в її основі лежить інтуїція і досвід. Описувальна функція педагогічного моделювання при компонентній діагностиці – окремі прояви і показники індивідуальних особливостей дитини, окремі характеристики педагогічного впливу.

2. Структурна діагностика. Використовуючи її, вчитель від стану окремих компонентів педагогічного процесу переходить до встановлення зв'язків між ними, тобто на цьому рівні визначається структура процесу. Відповідно, з'являється можливість висувати гіпотези, що виявляють різні ступені залежності між окремими компонентами чи характеристиками. Розроблена на цьому рівні педагогічна система включає скорочену кількість параметрів. Структурна діагностика ближча до практичного використання через достовірний короткотерміновий прогноз, але в передбаченні тут велике місце займає інтуїція. Описувальна функція педагогічного моделювання цього рівня діагностики – зв'язки між окремими частинами процесу чи окремими проявами особистості, що формується, створення теоретичних моделей.

3. Системна діагностика. Цей рівень дає змогу визначити функції окремих сторін педагогічного процесу як цілісного системного явища, а також функції розвитку цього процесу. Тут не тільки встановлюється повна картина зв'язків між окремими компонентами, але й ставиться завдання щодо виявлення взаємозв'язків різних педагогічних підсистем. Системна діагностика дозволяє визначити різні зони розвитку особистості учнів і перспективи педагогічного процесу.

У діагностичній діяльності можна виділити наступні аспекти: порівняння, аналіз, прогнозування, інтерпретація, доведення до відома учнів результатів діагностичної діяльності, контроль за впливом на учнів діагностичних методик.

Порівняння є відправною точкою процесу діагностики. Спостерігаючи за поведінкою людини, можна порівнювати її поведінку з її ж колишньою поведінкою або з поведінкою інших індивідів у цей час або в минулому, або ж з описом поведінки якоїсь невідомої особи. Власне, це ті аспекти порівняння, які називаються в педагогічній діагностиці індивідуальною, соціальною або об'єктивною співвідносною нормою.

Під час звичайного заняття вчитель постійно прогнозує ситуацію і в залежності від результатів свого прогнозу визначає послідовність етапів навчального процесу. При проведенні атестації він повинен прогнозувати, чи в змозі той чи інший учень, який зараз може бути переведений в іншу школу, де до учнів висуваються більш високі вимоги, успішно її закінчити. Слід зауважити, що, враховуючи вимоги сьогодення, кожен учитель просто зобов'язаний займатися прогнозуванням.

Вчитель повинен постійно давати оцінку, в яку разом з його власною точкою зору і очікуваннями включається також інформація, накопичена ним за якийсь проміжок часу. Ця інформація повинна бути систематизована, критично оцінена, піддана процесу індексації та узагальнена у вигляді концепції, яка містить оцінку. Процес, під час якого вся ця інформація в залежності від її важливості зводиться в єдине ціле, називається інтерпретацією.

Найпоширенішими труднощами, які виникають у вчителів з діагностичною діяльністю (за С. М. Мартиненко), є: «самоаналіз професійних дій, вибір оптимальних методів з урахуванням можливостей учнів, аналіз і оцінка ефективності педагогічних засобів, визначення освітньої мети, вивчення індивідуальних особливостей дітей, виявлення причин неуспішності в навчанні та відхилень у поведінці учнів, передбачення труднощів у навчальній діяльності учнів, робота з обдарованими дітьми, аналіз інформації про дітей та її інтерпретації, прогнозування результатів педагогічної взаємодії, побудова гіпотез» [3, с. 108].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, педагогічна діагностика є провідним компонентом професійної діяльності, обов'язкова функція професійної діяльності вчителя, яка має на меті її діагностичний супровід, що передбачає володіння вчителями знаннями і засобами вивчення індивідуальних особливостей навчання, виховання і розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу, міжособистісних стосунків у колективі. Психолого-педагогічна діагностична діяльність учителя спрямована на розпізнавання якостей, характеристик і стану всіх складових конкретної педагогічної ситуації; одержання інформації про стан і розвиток суб'єкта, що діагностується; вироблення засад для визначення педагогічних завдань, прийняття учителем відповідних рішень і їх реалізація.

На нашу думку, у **перспективі** необхідно реорганізувати, удосконалити існуючу систему підготовки майбутнього вчителя початкової школи до діагностування навчально-пізнавальної діяльності школярів, ввести до навчального плану спецкурс «Основи педагогічної діагностики», розробити методичне портфоліо, де подати методики з педагогічної діагностики, якими мають оволодіти майбутні вчителі початкової школи.

Список використаних джерел:

1. Бодалёв А. А. Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 200 с.
2. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп // Пер. с нем. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
3. Мартиненко С. М. Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навчально-методичний посібник / С. М. Мартиненко. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – 262 с.
4. Мельник О. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до діагностичної діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / О. М. Мельник; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К. : 2002. – 21 с.
5. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 232 с.
6. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 331 с.

7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
8. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1982. – 206 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bodalyov A. A. Vospriyatie i ponimanie cheloveka chelovekom. [Education and understanding a man by a man] / A. A. Bodalyov //– М. : Izd-vo Mosk. un-ta, 1982. – 200 s. (in Russian)
2. Ingenkamp K. Pedagogicheskaya diagnostika [Pedagogical diagnostics] / K. Ingenkamp // Per. s nem. – М. : Pedagogika, 1991. – 240 s. (in Russian)
3. Martynenko S. M. Osnovy diahnostychnoi diyalnosti vchytelia pochatkovoї shkoly: navchalno-metodychnyi posibnyk [Basis of diagnostic activity of a teacher of infant school] / S. M. Martynenko.// – К. : Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2010. – 262 s. (in Ukrainian)
4. Melnyk O. M. Pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv do diahnostychnoi diyalnosti: [Training of future teachers of infant schools to diagnostic activity] / O. M. Melnyk // Avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.04 / Tsentralnyi in-t pislyadyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy. — К. : 2002. — 21 s.(in Ukrainian)
5. Psykhodiahnostychnyi instrumentarii v umovakh doshkilnoho zakladu: [Psychological and diagnostic instrumentary in the condition of preschool educational establishments] navch. posib. / R. V. Pavelkiv, O. P. Tsyhpallo. – К. : “Tsentr uchbovoi literatury”, 2013. – 232 s. (in Ukrainian)
6. Pidlasy I. P. Diahnostyka ta ekspertyza pedahohichnykh proektiv [Diagnostics and expert of the pedagogical projects] / I. P. Pidlasy // . – К. : Ukraina, 1998. – 331 s. (in Ukrainian)
7. Savchenko O. Ia. Dydaktyka pochatkovoї shkoly [Didactic of infant school] : Pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv / O. Ya. Savchenko // . – К. : Abrys, 1997. – 416 s.(in Ukrainian)
8. Suhomlinsky V. A. Razgovor s molodym direktorom shkoly. [Conversation with a young headmaster of school] / V. A. Suhomlinsky // – М. :Prosveshhenie, 1982. – 206 s. (in Russian)

Аннотация. В статье доказано, что педагогическая диагностика является ведущим компонентом профессиональной деятельности, обязательная функция профессиональной деятельности учителя, целью которой является ее диагностическое сопровождение, предусматривающее владение учителем знаниями и средствами изучения индивидуальных особенностей обучения, воспитания и развития субъектов учебно-воспитательного процесса, межличностных отношений в коллективе. Доказано, что психолого-педагогическая диагностика должна помочь в решении таких задач: определить личностные качества учеников и уровни их воспитанности; определить особенности взаимодействия «ученик-учитель»; очертить взаимоотношения учеников в коллективе; исследовать условия и факторы, содействующие полноценному развитию личности. Выяснено, что психолого-педагогическая диагностическая деятельность учителя направлена на анализ всех составляющих конкретной

педагогической ситуации; получение информации о состоянии и развитии диагностируемого субъекта; определение принципов для постановки педагогических задач, принятие учителем соответствующих решений и их реализация.

Ключевые слова: учитель, деятельность учителя, психолого-педагогическая диагностика, ученик, классный коллектив.

Summary. In is concluded in the article that pedagogic diagnostics is a leading component and the obligatory function of the professional activity of a teacher, the purpose of which is its diagnostical assistance, which foresee to possess of knowledge and means of studying of individual peculiarities of study, training and development of the subjects of educational process, personal relations in the collective. It is proved that psychological and pedagogical diagnostics has to help to solve such tasks like : to expose personal qualities of pupils and the levels of their breeding; to define the peculiarities of interaction “pupil – teacher”; to line relations of pupils in the collective; to research conditions and factors affected to valuable development of a person. It is proved that psychologo-pedagogical activity of a teacher is directed to the analyse of all components of specific pedagogical situation; receiving an information about the state and development of a diagnosed person; determing principles to define pedagogical tasks, accepting by a teacher the necessity decisions and their realization.

Key words: teacher, teacher’s activity, psychologo-pedagogical diagnostics, pupil, form collective.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2015

І. І. Гавриш

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ДОБРОДІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті проведено аналіз експериментального програмно-методичного забезпечення процесу виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності. Автором розкрито мету, завдання, зміст та особливості реалізації авторського виховного курсу «Сходінками добродіянь до краси взаємин». Здійснено по-класовий аналіз змісту розробленого курсу. Виокремлено ключові ефективні форми, методи та засоби роботи, які апробовано у практичній діяльності з учнями. Обґрунтовано виховні та розвивальні цілі вибраного організаційно-методичного інструментарію.

Ключові слова: молодші школярі, виховання культури взаємин, добродійна діяльність, програмно-методичне забезпечення процесу.

Постановка проблеми. Актуальність наукового дослідження зумовлена модернізацією сучасної системи освіти в контексті сучасних

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Упорядники:

проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 29.10.2016 р.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21,8. Замовлення №476/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

I – 66   **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

УДК 37 : 005.591.6

ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016